

A Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeum (Duna Múzeum) története

(Fejér László összeállítása)

Előzmények

A Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeum gyűjteményi előzményei az 1896. évi ezredéves kiállítás idejére nyúlnak vissza. A millenniumi kiállítás adott elsőként lehetőséget arra, hogy a hazai folyószabályozás és ármentesítés egységes gondolatmenet által meghatározott tartalommal külön pavilonban jelenhessen meg a nagyközönség előtt. A pavilon felállításának költségeihez nem csupán a Darányi Ignác vezette agrárkormányzat, hanem maguk az ármentesítő és belvízrendező társulatok is hozzájárultak. Az utóbbiak jelképes módon az ármentesített területek minden egyes holdja után 1 krajcárral, tehát összesen mintegy 40 000 forintot adtak a pavilon felépítéséhez. A társulatok mindezen felül ki-ki alapon fedezték a saját részkiállításukkal kapcsolatos költségeket is.

A kiállított térképek, fényképek, modellek és művészi kivitelű makettek méltó képet adtak a közel egy évszázados vízimunkákról, a „veritékes honfoglalás”-ról.

Az így összegyűlt anyag jelentős részét a résztvevő szervezetek a kiállítás bezárása után elszállították, míg az állami vízügyi szervek (folyam- és kultúrmérnöki hivatalok, vízrajzi szolgálat, különböző vízépítési kirendeltségek, stb.) anyagainak egy része az akkor alapított Mezőgazdasági Múzeum gyűjteményébe került.

Az 1930-as évek elején, a Földművelésügyi Minisztérium Vízügyi Műszaki Osztályának vezetője, Sajó Elemér (1875-1934) intézkedett arról, hogy a tárca felügyelete alatt (a Kossuth téri épületben) működő Vízrajzi Intézet gyűjtse össze azokat a térképeket, műszaki dokumentumokat, amelyek történeti becsértékük mellett hasznos információkat tartalmaznak a vízrajzi-vízépítési kutatás-elemzés szempontjából. Így az Intézeten belül megalakult a Vízrajzi Intézet (házi) Múzeuma, amely a Mezőgazdasági Múzeumtól is átvett vízügyi vonatkozású muzeális anyagokat. A házimúzeum és a hozzá tartozó könyvtár anyagának feldolgozását a későbbi nagy hírű hidrológusra, a fiatal mérnökként ott tevékenykedő **Lászlóffy Woldemárra** (1903-1984) bízta.

A II. világháború a Vízrajzi Intézet muzeális anyagában is károkat okozott. Egyes gyűjteményi anyagok nem is annyira a bombázások áldozatai lettek, mint inkább a gyakori csomagolások-költöztetések során „koptak” el. Az 1940-es évek második felében a térképek és mappációs iratok az Országos Levéltárba kerültek, a fénykép- és színes diagyűjtemény pedig szétszóródott.

Amikor az 1960-as években – többek között Kiszely Gyula (1911-1997) vezetésével – újraszerveződött az Országos Műszaki Múzeum, ill. annak jogelődje, a Művelődésügyi Minisztérium Műszaki Emlékeket Nyilvántartó és Gyűjtő Csoportja (1964), akkor a vízügyi szervezetektől is jelentékeny mennyiségű tárgyi- és dokumentációs anyag került az Országos Műszaki Múzeumba. Tudnivaló ugyanis, hogy az 1948-ban államosított ármentesítő és belvízrendező társulatok vagyona többszöri átszervezés után a területi vízügyi igazgatóságok tulajdonába került, így azok a tárgyak és dokumentumok is, amik még valamilyen szerencsés véletlen folytán megmaradtak az egykori ezredéves kiállítás anyagából.

A Magyar Vízügyi Múzeum megalapításának kezdetei

A vízügyi szolgálat 1955-1975 közötti nagy hatású vezetője, az Országos Vízügyi Hivatal (OVH) elnöke, Dégen Imre (1910-1976) az 1960-as évek végén kezdeményezte a vízügyi szakgyűjtemények (könyvtár, levéltár, múzeum) létrehozását, hiszen a vízügyi tudományos kutatás minden más szakterülethez képest jobban igényelte a történeti adatok összegyűjtését, elemzését és az eredmények szintézisét, amint erre a II. Vízgazdálkodási Keretterv munkálatai is rávilágítottak.

1968 nyarán **Marczell Ferenc** (1929-2004) vezetésével megalakult a **Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Iroda (VIZDOK)**, amelynek egyik feladata a vízügyi szakkönyvtár üzemeltetése, továbbá a Múzeumi és Szaklevéltári Osztály megszervezése volt. Ez utóbbi vezetőjének **dr. Horváth Lajost** nevezték ki. A VIZDOK az OVH segítségével 1973-ban engedélyt kapott a művelődési tárcától a **Magyar Vízügyi Múzeum (MVM)** megalapítására. A szervezési munkában jeles kutatók vettek részt: **P. Károlyi Zsigmond** (1925-1989) már korábbi munkahelyén, a műegyetemi könyvtárban is a hazai vízgazdálkodás múltját kutatta, s alapvető munkájában (*A vízhasznosítás, vízépítés és vízgazdálkodás története Magyarországon, 1960*) korszerű szintézisét adta az eltelt évezred hazai vízimunkáinak; **dr. Mészáros Vince** (1913-1994), a Közlekedési Múzeum ny. főigazgatója pedig a múzeológiai rend és gyakorlat elterjesztésében, kiállítások tervezésében számított vitathatatlan szaktekintélynek a Magyar Vízügyi Múzeumban. **Dr. Bernolák Jenő** (1909-1997) nevéhez a múzeumi fotóarchívum nyilvántartási rendszere és működtetése fűződik; **dr. Pataky Zoltán** a szakmúzeumok közötti kapcsolatrendszer kiépítését kapta feladatául, míg **Sándorfi György** (1932 - 1993) a műszaki régészeti munkák szakértője volt. A Múzeum első nagyobb szabású kiállítását a gellérthegyi Citadellában rendezte meg 1974 decemberében, *a Duna és a magyar vízgazdálkodás* címmel.

Ezzel párhuzamosan a MVM munkatársai (dr. Mészáros Vince koordinálásával) jelentős szerepet játszottak a nagycenki Széchenyi István Emlékmúzeum vízgazdálkodás-történeti kiállítási részének megalkotásában, amely bemutató – többszöri felújítás-átalakítás után is – mind a mai napig megtekinthető. Közben gőzerővel folyt a gyűjtemények megszervezése és gyarapítása. Kiállítási tekintetben további jelentős eredmény volt a siófoki Beszédes József Vízgazdálkodási Múzeumban a *Balaton vízgazdálkodásának történetét* bemutató új állandó kiállítás megnyitása 1978-ban. A munkát itt is dr. Mészáros Vince irányította és vezette. (A grafikai kivitelezési munkákban részt vettek Szakáll Ágnes és Hegedűs Endre festőművészek, akik az 1970-es és 80-as évtizedekben a legtöbb vízügyi kiállítás megjelenítési látványterveit készítették.) Itt kell megjegyezni, hogy a siófoki Beszédes Múzeum (ami mai fogalmaink szerint saját gyűjteménnyel nem rendelkező kiállítóhely volt) megalapítása Siófok várossá nyilvánításához "kellett", és a városban jelentős szerepet játszó Somogy megyei Siótour Vállalat és az OVH összefogásával jött létre. Az idegenforgalmi vállalaté volt az épület és a MVM készítette és üzemeltette a kiállítást. A rendszerváltáskor a megye felszámolta turisztikai cégét és ekkor került annak siófoki ingatlana a város tulajdonába.

Ugyancsak évről-évre visszatérő „házifeladata” volt a rendszerváltásig a MVM-nak a tavaszi BNV-ken a vízügyi vállalatok megjelenésének koordinálása. Ezt a feladatot többnyire Fejér László kapta, majd 1984 után a már nyugdíjas dr. Varrók Endre látta el. Egy nemzetközi kiállítás megszervezése is tapasztalatszerzést jelentett 1979-ben. A moszkvai „Meliorácija 79” szakmai világkiállítás a Fejér László koordinálta hazai szakvállalatok és intézmények megmérettetését jelentette a nemzetközi közegben.

Kicsit előreszaladva az időben, hasonló jellegű, de már önként vállalt (a múzeumnak bevételt jelentő) megbízásos feladat volt több utóbbi világkiállításon (Lisszabon 1998, Hannover 2000, Osaka 2003) a méltán nagy hírű magyar vízgazdálkodás bemutatóinak megszervezése. Ezek a munkák Kaján Imre nevéhez fűződnek, az ő ötlete alapján készült pl. a lisszaboni kiállításon nagy sikert aratott „aquamobil”, amelyet hazaszállítva – mint turisztikai látványosságot – a székesfehérvári vízügyi igazgatóság (KDT VIZIG) székháza előtt állítottak fel. Az ezeket követő (2008-as) zaragozai világkiállítás magyar bemutatóját már a Kaján Imrét követő új nemzedék képviselője, Szalkai Tímea tervezte.

Visszatérve az 1970-es évek második felére, 1976-tól új vezető került a MVM élére. **Fábián Gyula**, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum korábbi osztályvezetője egyúttal a VIZDOK igazgatóhelyettese is lett. Ebben a beosztásában az 1977-ben alapított **Országos Vízügyi Levéltár (OVL)** irányítása szintén az ő feladata volt, amely szervezeti egységet **dr. Dóka Klára** (1944-2012) vezette az 1980-as évek elejéig. A levéltár megszervezésekor úgy döntöttek, hogy a már korábban más levéltárakba került iratanyag annak a levéltárnak kezelésében marad, amely addig is kezelte, de ezeknek az általános (országos, megyei) levéltáraknak lehetőségük nyílt arra is, hogy átadják a náluk őrzött, de az OVL gyűjtőkörébe tartozó levéltári anyagot.

Fábián Gyula működésének idejére esett az esztergomi káptalan hajdani épületének átvétele a Pilisi Állami Parkerdőgazdaságtól, amelynek korábbi központja az Esztergom, Kölcsey u. 2. sz. alatt működött. (Megjegyzendő, hogy a XVIII. században épült palotában egy napon át őrizték a Szent Koronát, amikor azt 1790-ben ünnepélyesen Bécsből Budára szállították.) Az erősen lelakott épület, felújítása és múzeumi célokra való alkalmassá tétele komoly anyagi és szellemi erőfeszítéseket igényelt. A beruházást az OVIBER végezte, a közvetlen irányítás Haupt Egon beruházási főmérnök kezében volt. A múzeum részéről az építkezéssel kapcsolatos helyszíni ellenőrzési-ügyintézési feladatokat **Borosházi Tamás** (1941-2010) gondnok látta el, aki a későbbiek során a múzeumi gyűjteménygyarapítás ügyeinek volt mindentudó gazdája. A megfeszített munka eredményeképpen 1980 októberének végén, a Múzeumi Hónap zárórendezvényeként Korcsog András művelődési államtitkár nyitotta meg a múzeum új állandó kiállítását, és egyúttal az épületet is átadta múzeumi rendeltetésének. A következő év elejétől jelentős változás történt a múzeum személyi állományában, hiszen a múzeum Budapestről Esztergomba költözött gyűjteményeivel és ingóságaival együtt, s a rendszeres esztergomi munkavégzést nem minden budapesti szakember tudta vállalni. Rövid másfél év leforgása alatt a három megmaradt budapesti muzeológus (Keszegh István, Fejér László és Kaján Imre) mellé már esztergomi, vagy környéki munkatársak álltak munkába. 1981-ben Fábián Gyula is megvált az intézménytől, helyébe megbízottként előbb **Keszegh István**, majd 1982-ben kinevezett vezetőként **Fejér László** került. A múzeumi, levéltári szervezet feletti fenntartói felügyeletet a VIZDOK igazgatóhelyettesei, dr. Varrók Endre (1923-2005), ill. 1982-től dr. Poda Jenő (1944-2013) látták el. Utóbbi 1983-1990 között VGI (majd KGI) irodavezetőként.

Időközben a múzeumot fenntartó VIZDOK státuszában is változás történt. Feladatköre még 1976-ban kibővült a vízügyi szakmai továbbképzések szervezésével és lebonyolításával és – magasabb szintre emelve – a szakkönyvtári és szaklevéltári feladatok ellátásával. Múzeumi területen pedig a szervezet az alábbi feladatokat látta el:

- a vízgazdálkodási történeti jelentőségű tárgyi emlékek gyűjtése, őrzése, rendszerezése, feldolgozása, állandó és időszakos kiállítása,
- a múzeumi történeti kutatás, és a kutatás eredményeinek kiadása,
- vízügyi múzeumi létesítmények kezelése, fejlesztése, fenntartása, azok rendeltetésszerű működésének keretében kiállítások rendezése,
- a vízgazdálkodás műszaki emlékeinek természetbeni feltárása, gondozása és a környezetükben való megőrzésükkel azok bemutatása, a vízimunkáknál felszínre kerülő régészeti leletek megóvásáról való gondoskodás, a területi vízügyi és egyéb érdekelt szervezetekkel együttműködve.

1983-ban szervezeti összevonással megszűnt a VIZDOK és beolvadt a **Vízgazdálkodási Intézet (VGI)** szervezetébe. Amikor 1987 végén az OVH és az OKTH összevonásával, dr. Maróthy László vezetése alatt megalakult a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium, akkor a VGI más szervezetek fúziójával **Környezetgazdálkodási Intézet (KGI)** néven folytatta kibővített tevékenységét. Mindez kihatással volt a múzeumi szervezetre is, aminek egyenes következménye volt, hogy 1989-ben a múzeum feladatkörébe felvette a környezetvédelmi gyűjtőkört is, és működési engedélye ettől kezdve (mind a mai napig) **Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeum (MKVM)** névre szól. (A szaklevéltár esetében – sajátos jellegének következtében – ez a feladatköri bővülés már 1988-ban megtörtént, attól kezdve a KGI szervezeti keretei között **Országos Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltár /OKVL/** néven folytatta működését.)

Az új helyzetben a múzeum tevékenységébe olyan feladatok is bekerültek, amelyekre korábban nem volt példa. A szaktárcának a bős–nagymarosi vízlépcsőrendszer építésével összefüggésben megállapodása volt a Magyar Nemzeti Múzeummal az érintett területeken folyó régészeti feltárások finanszírozására, támogatására. Ennek keretében még az 1970-es évek végén a múzeum munkatársa, a mérnöki végzettségű Fejér László bekapcsolódott a pilismarót-basaharci, valamint a nagymarosi régészeti területek geodéziai felmérésébe.

Az 1980-as évek végén pedig a múzeum könyvtáros-régésze, **Molnár Erzsébet** a Magyar Nemzeti Múzeum egyik ásatási területén, az egykori zsidódi településen vezette a régészeti feltárást. Az itt és a környéken fellelt régészeti emlékekből 1988-ban nyílt kiállítás, amelyet maga a miniszter, Maróthy László nyitott meg. Ugyancsak 1987-88-ban folyt nagy lendülettel az a munka, amelyet a Budapesti Történeti Múzeummal (BTM) közösen az 1838-as pest-budai árvíz 150 éves évfordulójának méltó megemlékezése érdekében folytatott a két múzeumi szervezet. A MVM részéről Kaján Imre által koordinált nagy sikerű kiállítás a BTM budavári épületében közel fél évig tartott nyitva. (Az árvízi kiállítással egy időben a térség vízgazdálkodásáért felelős Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság épületében is nyílt egy igen látogatott árvízvédelmi történeti bemutató, amelynek létrehozásában kezdeményező szerepet játszottak a MVM munkatársai.)

Tudományos tekintetben nagy jelentőségű volt ebben az időben, hogy a múzeum megvásárolta gyűjteménye számára L.F. Marsigli klasszikus művét, a *Danubius Pannonico-Mysicus*-t, amelynek feldolgozását hosszú éveken keresztül a múzeum történeti dokumentációs gyűjteményének őre, **dr. Deák Antal András** végezte, aki ennek révén az egyik legismertebb Marsigli-szakértő lett szerte Európában. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik a Múzeum páratlanul gazdag Széchenyi iratgyűjteményének feldolgozása és kiadása. A gyűjtemény megvásárlását még 1978-ban dr. Mészáros Vince bonyolította le a soproni Storno Gáborral, feldolgozását is megkezdte, de a munka döntő részét dr. Deák Antal András végezte el. Egyébként is jellemző volt az 1978-1985 közötti időszakra a komoly gyűjteménygyarapítási tevékenység, műszerek, térképek és aukciókon könyvek vásárlása, mérnöki hagyatékok begyűjtése, stb. A múzeumban az évtizedek során a következő gyűjteménycsoportok alakultak ki:

- tárgyi gyűjtemény,
- történeti dokumentációs gyűjtemény,
- történeti képgyűjtemény,
- térképtár,
- könyvgyűjtemény,
- hangtár, film- és videótár, valamint a
- fotóarchívum.

(Itt kell megjegyezni, hogy a gyűjtemények auditált digitális leltározását, nyilvántartását a múzeum az országban az elsők között valósította meg – egy esztendei próbaidő után – 2008-ban!)

Az esztergomi állandó kiállítás mellett időszakos bemutatókat is rendeztek a múzeum munkatársai. Így pl. 1984-ben a múzeum igen gazdag nyomtatott térképgyűjteményének legszebb darabjaiból készült kiállítás, 1985-ben pedig, Széchenyi István halálának 125. évfordulójára a hazai vízgazdálkodás fejlesztésében játszott szerepét dolgozták fel tablókön oly módon, hogy az vándorkiállításként egyéb, elsősorban vízügyi intézményekben is bemutatható legyen.

Közben Siófokon is sikeres időszakos bemutatók készültek: 1982-ben az ottani múzeum névadójának, Beszédes József kiváló reformkori mérnöknek emlékére Mészáros Vince rendezett kiállítást, majd 1984-ben Kaján Imre (Deák Andrással közösen) rendezte a Bél Mátyás megemlékezést, s ugyanő volt a rendezője 1987-ben a Dédanyáink Balatonja kiállításnak.

Az országban számos helyen található olyan objektum, a legtöbb esetben egy-egy gőzüzemű belvízi szivattyútelep, vagy gátórház, amelyek a mindennapi használatból kikerülve alkalmassá válhatnak az adott térség vízi történetének bemutatására. Így volt ez Hosszúfokon, ahol a szivattyútelepen a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság kialakította a saját gyűjteménnyel rendelkező Bodoki Károly Vízügyi Múzeumot, hasonlóképpen a Marostorki gátórházban az Alsó-Tisza-vidéki vízügyi Igazgatóság berendezte a Vízügyi Történeti Emlékhelyet. A Felső-Tisza vidékén két műszaki emlékként számon tartott szivattyútelep ad helyet a nagyobb méretű tárgyaknak és berendezéseknek Tiszabercelen és Nagyecsedén. Ezek mellett Nyíregyházán olyan látogatható történeti gyűjtemény fogadja az érdeklődőket, amely egy városi múzeumnak is díszére válhatna. De meg lehet említeni a milléri, sajfoki, szentesi, érsekcsanádi, bátai stb. szivattyútelepeket, a bajai Deák Ferenc zsilip, a szombathelyi víztorony, vagy az ikervári vízerőtelep kiállításait is. Az ország 12 vízügyi igazgatóságával együttműködve az 1970-es évek végétől a múzeum kialakította a múzeumi összekötők hálózatát, amely lehetővé teszi az emlékek megmentése körüli koordinált munkát, az országos rendezvények összehangolását, valamint a történeti kutatásokkal kapcsolatos széleskörű feltáró tevékenységet. (1984-től éves rendszerességgel, változó helyszíneken sor kerül a múzeumi összekötői értekezletekre.)

A rendszerváltás után

A rendszerváltást követően, 1990 második felében közigazgatási szinten megkezdődött a környezetvédelem és a vízügy szétválasztása, ami nem csupán a minisztériumi szervezetet érintette, hanem a területi környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságokat is. Valamilyen módon a VGI hasonló szempontú megosztása elmaradt, s teljes szervezetével a Környezetvédelmi (és Területfejlesztési) Minisztérium felügyelete alá került. Egy ilyen konstrukcióban, mikor az állami vízügyi szervezet a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium (KHVM) keretei között folytatta tevékenységét – a vízügyi (és környezetvédelmi) múzeum egyfajta mostohagyerek szerepbe került. Addigi vezetője, Fejér László az Országos Vízügyi Főigazgatósághoz távozott, múzeumvezető utódja, *Kaján Imre* pedig megpróbálta ezt a nehéz és a múzeum szempontjából ellentmondásos időszakot valamilyen módon áthidalni. A múzeum a nagyközönség könnyebb eligazodása kedvéért felvette a Duna Múzeum „művésznevet”, s erősítette közművelődést elősegítő tevékenységét. Jellemző módon 1986-ban a múzeumban 50 múzeumi órát tartottak, ami egyedinek és úttörőnek számított azokban az években, ezt a 90-es évek elején feltornászták 83-ra (összehasonlításképp 2012-ben 352 órát tartottak a múzeum munkatársai). A szervezet költségvetési támogatása a minimálisra csökkent, s minisztériumi felelősök részéről nemegyszer felvetődött, hogy a múzeum csak a nyári szezonban tartson nyitva... Ilyen körülmények között a múzeum elvesztette siófoki kiállítóhelyét a Beszédes József Vízgazdálkodási Múzeumot, amelynek épülete a Siótour Vállalat felszámolása után a siófoki önkormányzat tulajdonába került. Az önkormányzat – miközben a polgármester ígéretet tett a Beszédes Múzeum új épületbe költöztetésére és további üzemeltetésére – az épületet lebontatta, s helyét jó darabig „sóval szórta be”... (Jelenleg talán egy diszkó áll a helyén.) A későbbiekben az ígéretekből nem lett semmi, csak Kaján Imre megújított kiállítási forgatókönyv vázlatát és az üzemeltetésre vonatkozó részletes javaslatát.

1992 végén megtörtént a VGI vízügy-környezetvédelmi szempontból történő szétválasztása, s a múzeum – a levéltárral együtt – a KHVM felügyelete alá tartozó, frissen alapított, részben önállóan gazdálkodó költségvetési intézmény, a **Vízügyi Múzeum, Levéltár és Könyvgyűjtemény (VMLK)** szervezeti egysége lett. A könyvtár továbbra is a VGI szervezeti keretei között maradt, s felvette a Környezet- és Természetvédelmi Könyvtár nevet. Ez indokolta a VMLK elnevezésében használt „könyvgyűjtemény” szerepeltetését, hogy a későbbiekben ne legyen akadálya a könyvtár átvételének. (Ez utóbb, 2004-ben be is következett.) A VMLK igazgatójának *Fejér Lászlót* nevezte ki Siklós Csaba miniszter,

igazgatóhelyettesként pedig **Kaján Imre** irányította a Duna Múzeumban folyó szakmai munkát. A Levéltár vezetője – ugyancsak VMLK igazgatóhelyettesi besorolással – **dr. Szerényi Imre** maradt.

Bár a költségvetési feltételek ebben az új helyzetben sem voltak rózsásak, (a befogadó önálló költségvetési intézménynek a miniszter a Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóságot jelölte ki) – az a tény, hogy a kevés pénzzel a szakmai feladatok mentén lehetett gazdálkodni, némileg könnyítette a helyzetet. A VMLK fokozatosan illeszkedett vissza a vízügyi szolgálat szervezetébe, a korábbi kapcsolati szálak újra erősödtek, és bővültek. Ismét lehetővé vált a szakmai konferenciákon való szerény részvétel, s esetenként külföldi tanulmányutakra is akadt pályázati pénz. A múzeumi szervezet nemcsak visszanyerte korábbi rangját a szakmúzeumok között, hanem újító megoldásaival, technikai fejlesztéseivel nemegyszer megelőzte a hazai múzeumi társadalmat. Ebben meghatározó szerepe volt Kaján Imrének és a körülötte kialakuló jó szellemű fiatal munkatársi gárdának. Míg Kaján Imre elsősorban a kiállítások szervezését, a múzeumi gyűjtemények digitalizálását és a nyilvántartási rendszer számítógépes átalakítását irányította, addig a tudományos szakmai munkát dr. Deák Antal András vitte a múzeumon belül, s őt támogatta e téren kívülről Fejér László. Kaján Imre újítása volt az időszakos kiállítások tekintetében, hogy a múzeumépület földszinti termeiben megkezdődtek az Európai Közép Galéria képzőművészeti bemutatói, amelyek a hazai és külföldi kortárs művészeknek nyújtottak kiállítási lehetőséget. Ezzel egy másfajta közönség múzeumba „csalogatására” is mód nyílt. Az évtized végére azonban egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy az 1980-ban átadott állandó kiállítás elavult, állagában megkopott, s a nagyközönségnek már másra van igénye. Ráadásul az esztergomi műemlék jellegű épület is rászorult egy újabb felújításra, átalakításra. A KHVM (dr. Hajós Béla h. vízügyi államtitkár, dr. Károlyi Csaba főosztályvezető és Viola András főtanácsos) szakmai támogatásával 1998–2001 között nagyszabású átalakítás zajlott le a múzeumban úgy, hogy 2001. október 11-én a vízügyi szolgálat akkori vezetője, dr. Hajós Béla megnyithatta a *Víz-Idő* c. új állandó kiállítást.

Új állandó kiállítás – megújult múzeumépület

Nyugat-európai példákon okulva, korszerű elvek alapján jött létre az új állandó, interaktív megoldásokat is alkalmazó kiállítás. Újszerűsége a hazai múzeumi szakmában is komoly elismeréssel találkozott, így nem véletlen, hogy 2002-ben odaítélték neki az **„Év Múzeuma, 2001.”** díjat. A sikerben az is szerepet játszott, hogy a múzeum épületének megújítása is példaértékű volt. Egy évvel később a nemzetközi elismerés sem maradt el, Koppenhágában a múzeum új kiállításával és szakmai tevékenységével a hazai országos szakmúzeumok között elsőként nyerte el az **Európai Múzeum Fórum különdíját**. (A díjkiosztó ünnepségre a múzeum munkatársai saját költségükön utaztak ki, hogy részesei lehessenek munkájuk nemzetközi megbecsülésének!)

A múzeumi gyűjteménygyarapítások tekintetében az 1990-től kezdődő időszak nem nyújtott olyan vásárlási lehetőséget, mint korábban, így a nagy értékű térképek, könyvek és más dokumentumok megvétele lekerült a napirendről, s a gyarapítás egyre inkább jeles vízmérnökök hagyatékaira, valamint a vízügyi igazgatóságok által selejtezésre ítélt tárgyi, és dokumentációs anyagokra korlátozódott. Ugyanakkor nagy lendülettel folyt az „oral history” gyűjtés, amelynek eredményeképpen 2005-ig több mint 200 életút-interjúval gazdagodott a múzeum, ill. a levéltár hangtára. (A gyűjtésben kiemelkedő szerepet vállalt Marczell Ferenc, KGI ny. igazgatóhelyettese.) A pénzhiány azt is magával hozta, hogy a múzeum tevékenységében egyre nagyobb hangsúlyt kapott a közművelődést szolgáló tevékenység, a múzeumi órák, a Víz Világnapja (első alkalommal 1994-től), a Nemzetközi Duna Nap (első alkalommal 2004-ben) rendezvényeinek megszervezése és lebonyolítása, valamint évfordulókhoz kapcsolódó vándorkiállítások elkészítése, és országos vándoroltatása. A szükséges anyagi forrásokat egyre gyakrabban a különböző pályázatokon nyert pénzből teremtették elő a Duna Múzeum munkatársai. Az eredmények abban is megmutatkoztak, hogy a Családbarát és Látogatóbarát díj után 2009-ben elnyerték a Vendégbarát Múzeum díját.

A levéltár munkájában bekövetkező szakmai nehézségek miatt 2005-ben dr. Szerényi Imre távozott intézménye éléről, helyét **Kiss József Mihály**, a Statisztikai Levéltár addigi vezetője vette át.

A komoly szakmai sikereket elérő Kaján Imre 2007-ben megvált a Duna Múzeum vezetésétől, utódja **Szalkai Tímea** lett.

Időközben a múzeumot és a levéltárat fenntartó VMLK 2004-ben önállóan gazdálkodó költségvetési státuszt kapott, majd 2006-ban újra részben önállóan gazdálkodó intézmény

lett. A 2003-ban megszűnt Környezetgazdálkodási Intézet szervezetei közül a **Környezetvédelmi és Természetvédelmi Könyvtár** (az egykori Vízügyi Szakkönyvtár) a VMLK-hoz került, ezzel a VMLK-n belül újra létrejött a közgyűjteményi egység (múzeum-levéltár-könyvtár). 2007-ben a költségvetési megszorító intézkedések miatt a vízügyi szolgálatban középírányítói feladatkört ellátó új szervezetbe, a **Vízügyi Központ és Közgyűjteményekbe (VKK)** integrálva **az 1993-óta működő VMLK megszűnt**. 2008-ban egy újabb átszervezést követően a jogutód szervezet a **Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság (VKKI) Közgyűjteményi Irodájaként** fogta egybe a múzeumi-levéltári és könyvtári munkát. Az Iroda vezetője, Fejér László 2009-ben távozott posztjáról, helyét később sem töltötték már be. A Duna Múzeum jelentős kiállítással jelentkezett 2008-ban a szakmúzeumok között. Ebben az évben rendezték meg *Magyarország felfedezője, L. F. Marsigli* című kiállítást, amely később több helyszínen is növelte a múzeum hírét. 2010-ben újabb nagyszabású bemutatóval jelent meg a múzeum: *A Folyó, amely éltet és összeköt, a Duna*. Ez több külföldi helyszínen is szerepelt, – emellett Duna Múzeum megrendezte első környezetvédelmi témájú kiállítását (*Hulladékból termék*), mely hatalmas diáktömegeket mozgatót meg Esztergom és a környék iskoláiból.

A 2010-ben elért eredményeknél meg kell még említeni a jó körülményekkel és korszerű eszközökkel felszerelt „TIOP foglalkoztató” terem létesítését, amely az eltelt évek alatt a környezeti neveléssel összefüggő múzeumpedagógiai munka egyik bázisa lett. Mindez hozzájárult ahhoz is, hogy – amíg általános tendencia volt a látogatószám csökkenése a múzeumi intézményhálózatban, addig az esztergomi múzeum kivétel volt ez alól, és folyamatosan fenn tudta tartani látogatottságának színvonalát.

A 2010. évi kormányváltás a környezetvédelmi és vízügyi közgyűjtemények sorsában újabb változást hozott. A könyvtár teljes állományával együtt átkerült az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központba, ezzel gyakorlatilag megszűnt a VKKI önálló szervezeti egysége lenni, de a kormányzati feladatmegosztással maga a VKKI is megszűnt, ill. kettévált. Újra létrejött – a Belügyminisztérium alá rendelve – az **Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF)**, valamint megalakították a vidékfejlesztési tárca felügyelete alatt működő **Nemzeti Környezetügyi Intézetet (NEKI)**. A maradék közgyűjteményi szervezeteket (múzeum, levéltár) ez utóbbi intézménybe sorolták be, s újra kellett élniük a rendszerváltás utáni kényszerű „tetszhalott” állapotot, amikor – bár létüket ezúttal nem kérdőjelezték meg, de – érdemi működésük semmiféle költségvetési támogatásban nem részesült. Ezen a számkivetett helyzeten segített a 2013 végén hozott újabb kormánydöntés, amelynek

értelmében valamennyi vízügyi-vízgazdálkodási feladatot a belügyi tárcához csoportosítottak, s ennek során a múzeum és a levéltár is az OVF szervezetébe került át.

Szakmai kiadványokról:

Az eltelt közel négy évtized alatt a múzeumban és a levéltárban folyó tudományos munka két kiadványsorozatban, valamint több önálló kötetben látott napvilágot. A *Források a vízügy múltjából* sorozat darabjai (2010-ig 11 kötet) elsősorban a gyűjtemények kutatásához adnak fogódzót. Itt jelent meg pl. a levéltári fondjegyzék, az OVH tanulmánytár katalógusa, a Széchenyi iratgyűjtemény katalógusa, de olyan források is napvilágot láttak a sorozatban, mint pl. Vásárhelyi Pál Tisza-szabályozási koncepciója és a háromszögelésről írt – magyarul eddig nem olvasható tanulmánya, vagy Széchenyi al-dunai kapcsolatainak iratai, avagy az egykori Öntözésügyi Hivatal eddig nem publikált dokumentumai Lampl Hugó visszaemlékezésével. A könyvek szerzői, szerkesztői között meg kell említeni Marcell Ferenc, dr. Mészáros Vince, dr. Deák Antal András, dr. Kálniczky László, Kaján Imre és dr. Nagy László nevét.

A *Vízügyi Történeti Füzetek* sorozatában (eddig 17 kötet) pedig azok a szintézis jellegű monográfiák látnak napvilágot, amelyek egy-egy térség vízi történetét, vagy valamely szakterület múltját mutatják be. Itt jelent meg először Andrásfalvy Bertalan sárközi fokgazdálkodást bemutató munkája, vagy a Közép-Tisza-vidék, avagy a Tiszántúl vízügyi múltját tárgyaló kötetek. Ugyancsak meghatározó szakmatörténeti munkák voltak a Tisza-, valamint a Duna- (Al-Duna) szabályozását bemutató kiadványok. A magyar vízrajzi szolgálat megalakulásának centenáriuma jelenti meg a Hidrometria magyarországi fejlődése c. kötet 1986-ban. E sorozat szerzői és szerkesztői között meg kell említeni P. Károlyi Zsigmond, Botár Imre, Nemes Gerzson, dr. Lászlóffy Woldemár, Csath Béla, dr. Dunka Sándor, dr. Papp Ferenc és Fejér László nevét. **A két múzeumi-levéltári sorozat kötetei ma már az interneten is hozzáférhetők az Arcanum honlapján.**

A vízgazdálkodás történeti kutatásokban igencsak jeleskedett dr. Dóka Klára, akinek cikkei, tanulmányai közel két évtizeden át a vízügyi szaklapok (Vízügyi Közlemények, Hidrológiai Közlöny, stb.) hasábjain jelentek meg. A vízügyi szervezet kialakulásával, működésének történetével foglalkozó két könyve máig megkerülhetetlen alapmű a szakma történetével foglalkozók számára.

Meg kell említeni azokat *a kiállítási katalógusokat* is, amelyek szakmai tekintetben jóval többet adtak a kutatóknak, mint az egyszerű tárgy- és dokumentumlajstromok, így pl. az

1838-as pesti árvíz 150. évfordulójára kiadott *Jégszakadás és Duna kiáradása...*, valamint az 1995-ben megrendezett *Vásárhelyi Pál és a reformkori mérnökgeneráció* kiállítás kiadványait, amelyeket a múzeum részéről Kaján Imre szerkesztett.

Ugyancsak a múzeumban folyó kutatómunka eredményei voltak a dr. Deák Antal András által írt és szerkesztett Marsigli, Bél Mátyás és Mikoviny Sámuel munkásságát bemutató kötetek, avagy a Fejér László szerkesztette *Vizeink Krónikája* mellett a vízgazdálkodási társulatok kétszáz éves történetét bemutató reprezentatív kiadvány.